

Marja Pudas
Esitelmä Sotkamo-juhlassa 7.10.2017

SOTKAMO-SEURA 70 VUOTTA

Kotiseutu- ja museoyhdistys Sotkamo-Seuran perustava kokous pidettiin Salmelan koululla 23.maaliskuuta 1947. Läsnä oli noin 30 kotiseutuhenkistä sotkamolaista.

Kokoonkutsujana oli taloustirehtööri opettaja Juho Akseli Tervo.

Yhdistyksen tarkoituksiksi hän määritteli

1. koota ja tallettaa menneitä muistoja
2. kuvata olevia oloja
3. kohottaa kotiseudun henkistä ja aineellista tasoa.

Ensimmäiseen johtokuntaan valittiin Heikki Turunen, Jouko Aho, Aukusti Moilanen, Aune Meriläinen, Viena Jolma ja Vikke Hakkarainen. Jäseniä seuraan liittyi heti 50.

J.A.Tervo luovutti seuralle vuosien kuluessa keräämänsä ja koulussa säilössä olleet museoesineet täydellä hallinta- ja omistusoikeudella sillä ehdolla, että seura tallettaa ja hoitaa niitä huolellisesti sekä pitää huolta esineiden jatkuvasta keräilystä.

Opettaja Tervo opetti Salmelan koulussa oppilailleen paitsi lukemista ja laskemista niin myös arvoja ja asenteita. Taloissa oli paljon vanhoja esineitä ja tarvekaluja, joiden tarinoita hän koulussa kertoi. Hän rohkaisi myös oppilaitaan tuomaan koululle vanhoja esineitä.

Näin karttui koululle paljon hienoja arvokkaita

esineitä, joista jokaisesta opettaja osasi kertoa kiinnostavia tarinoita. Sotavuosien ajaksi museoesineet vietiin Salmelan koulun pannuhuoneeseen pommituksia turvaan.

Kun sota päättyi ja koulunpitoa päästiin jatkamaan, ihailtavan nopeasti kaiken jälleenrakennuksen ohessa riitti voimia museotoiminnan aloittamiseksi.

Kotiseutuväki tiesi, että tämä J.A.Tervon keräämä esineistö oli vasta alku, paljon oli vielä talteenotettavaa. Vanhat viljamakasiinit olivat kuin odottamassa uutta tehtävää. Sotkamon manttaalikunta luovuttikin entiset kruunun- ja pitäjänmakasiinit museolle ja jakokunnan maat museoalueeksi. Isompi ja vanhempi rakennus muutettiin museoksi ja se avautui yleisölle 1951. Pienempi rakennus eli pitäjänmakasiini toimi varastona.

1950-luvulta kirjallisia dokumentteja on niukasti. Yhdistysrekisteriin merkitsemistä varten piti olla monenlaisia asiakirjoja. Johtokunnan jäsenten virkatodistukset kertovat että kuka tahansa ei voinut olla kotiseutuyhdistyksen

johtokunnan jäsen. Piti olla papintodistus että oli rippikoulun käynyt, rokotettu, Herran pyhällä ehtoollisella käypä ja kansalaisluottamusta nauttiva.

Oulujoen uittoyhdistys lahjoitti Sotkamo-Seuralle tervaveneen 1952. Siitä seurasi huolta. Seuran sihteeri Heikki Turunen kirjoittaa Sotkamon jakokuntien kokoukselle 1953:

“ Lahjaksi saatu tervavene viruu paljaan taivaan alla tuulessa ja tuiskussa. Varojen puutteessa emme ole voineet sille huonoakaan suojaa laittaa. Siksi käännyimme kohteliaimmin puoleenne, että saisimme lahjaksi varoja suojan tekoa varten. Se maksaa noin 30 000mk.”

Jonkinlainen suoja veneelle sitten saatiinkin museon taakse. Lopulta vene on vuosikymmenten aikana lahonnut ja poistettu.

Vuonna 1954 jäseniä oli 45 ja museossa kävijöitä noin 500. Museossa oli 300 esinettä. (vuonna 2017 esineitä on 1117 kpl)

1960-luku

Puheenjohtajina toimivat Unto Korhonen (Uti), Vesa Korhonen ja Kalle Heikkinen. Jäsenmaksunsa maksaneita jäseniä oli noin 70-80 ja museokävijöitä keskimäärin 300. Museo oli auki kesäkuukaudet ja sitä hoiti rouva Taimi Partanen.

Talonpoikaista rakennusperinnettä vaalittiin:

Talonpoikaissäitiön kunniakilpi hankittiin ja naulattiin Riekinrannan Päätalon seinään. Edellisenä vuonna samanlainen kilpi oli hankittu Juholankylän Keskitaloon.

Sotkamon seurakunnalle tehtiin aloite ulkomuseon perustamiseksi Syntiniemeen. Asiantuntijoita oli kuultu Kotiseutuliittoa myöten ja seuran hallussa oli noin 10 rakennusta, jotka haluttiin siirtää Syntiniemeen.

Vuoden 1960 päätapahtuma oli ensimmäinen kekrijuhla, joka järjestettiin 5.11.1960 klo13Rientolassa. 1960-luvulla kekrijuhla pidettiin joka vuosi. Liput juhlaan maksoivat 100 markkaa ja ruokailu 150 mk. Pääemäntä oli Annikki Tervonen ja ohjelmapäällikkö Lempi Turunen. Johtokunta ohjeisti kekriaterian kokkeja, ruokalista oli yksinkertainen. Teurastetaan lammas, palvataan se ja sitten syödään. Ohjelmaa oli paljon ja se oli arvokasta: puheita, lausuntaa, sekakuoron esityksiä. Ja kun kaikki tehtiin talkoilla ja ruoka-aineet kerättiin lahjoituksina, rahallinen merkitys oli suuri.

Sotkamo-Seura sai hoitaakseen Henrik Vilhelm Claudelinin rahaston. Claudelin oli kajaanilainen nimismies ja henkeen ja vereen kotiseutuihminen eläessään. Niinpä vuonna1948 perustivat omaiset edesmenneen nimismiehen jäämistöstä rahaston,

jonka tarkoitus oli ylväs. **Korpikainuun talonpoikain menneiden aikojen elintapojen ja elämysten muistiin kerääminen ja kirjoittaminen.** Rahastossa oli varoja noin 115 000mk, mikä summa ei ollut kovin paljon. Rahat talletettiin Sotkamon Säästöpankkiin ja työ Sotkamo-seuralle hoidettavaksi.

Siinäpä olikin johtokunnalle puuhaa: valita haastattelijat ja haastateltavat. Haastatteluja ryhdyttiin tekemään paitsi Sotkamossa myös lähikunnissa. Rahastoon saatiin avustuksia, haastatteliijoille hankittiin magnetofoni. Kaikki aineisto eli ääninauhat ja valokuvat dokumentoitiin ja talletettiin Säästöpankkiin. Viimeksi haastatteluja teki Sipo Häyrynen. Magnetofoni on hyvässä tallessa museon varastossa, mutta nauhojen kohtalo on vielä arvoitus, selvittelyjen alla.

Kesällä 1962 museon käyttöön otettiin myös toinen viljamakasiini ns. pitäjänmakasiini, siitä tehtiin varasto. 1963 kruununmakasiiniin vedettiin sähköt, jotka Sotkamon Osuusmeijeri urakoi.

Vuonna 1964 seura kirjelmöi kuntaan ja luonnonsuojeluviranomaisille Hiukan kankaista. Hiukan kankaat - luonteenomainen Sotkamon tunnus - uhkaavat jäädä yhä laajenevan asutuksen alle. Sotkamo-seuran mielestä tulee ryhtyä kiireellisiin toimenpiteisiin alueen saamiseksi luonnonsuojelualueeksi. Tämä aloite ei kuitenkaan ottanut tulta. Sillä oli sama kohtalo kuin Syntiniemellä: seurakunta ei lämmennyt ulkomuseohankkeelle eikä kunta ollut valmis hakemaan Hiukkaa luonnonsuojelualueeksi.

1970-luku

Puheenjohtajina toimivat Martti Tervonen, Greta Hyvönen ja Olli Kaartinen.

Kuntaan perustettiin kotiseutulautakunta ja sen kanssa tehtiin aktiivista yhteistyötä. Kunnalta saatiin avustusta ja runsaasti yksityisiä lahjoituksia myös. Syntiniemen ulkomuseoasiana ajamaan perustettiin toimikunta.

Talomuseosäätiön perustamista suunniteltiin kunnan ja seurakunnan kanssa.

1976 kunta antoi ensimmäisen avustuksen museonhoitajan palkkaamiseksi. Esineistön luettelointi aloitettiin 1970-luvun lopulla.

1980-luku

Puheenjohtajina toimivat Arvi Juntunen, Erkki Kemppainen ja Toini Vinha-Mustonen. Sihteerinä oli koko seuran olemassaolon ajan toiminut Sipo Häyrynen. Hänen 28 vuotta kestänyt toimensa päättyi 1983, seuraaja oli Pekka Oikarinen. Suomen Kotiseutuliitto myönsi Sipolle harrastusmitalin arvokkaasta kotiseututyöstä.

Hakemuksessa seura totesi, että pääasiassa Sipo Häyrysen vastuulla on koko 28 vuoden ajan ollut seuran asioiden hoito kuten paikallismuseon asioiden hoito. Lisäksi hän on pitkäaikaisena Sotkamo-lehden päätoimittajana ollessaan koonnut harvinaislaatuisten lehtileikekokoelman valtakunnan lehdistöstä. Tämän Sotkamo 40 vuoden ajalta käsittävän aineiston hän on sidottanut kirjoiksi.

1980-luvun puolivälissä museolla tehtiin merkittäviä kunnostustöitä. Kustannusarvio yli 70 000mk, avustuksia saatiin paitsi museovirastolta myös kunnalta. Yläkerran permanto, rappuset, luukut, ovet, suojakaiteet ja valaistus uusittiin. Ja sen kesän museo oli tietysti kiinni.

Sotkamo-seuran 40-vuotisjuhlia vietettiin Tervajärven talomuseolla. Juhlissa luovutettiin Kotiseutuliiton harrastusmitalit Aune Meriläiselle, Viena Jolmalle ja Reino Partaselle. (Kerttu Kaartinen oli huomioitu jo v.1971)

Museon esineistöä kartutettiin ja lahjoituksina saatiin vitriinejä, joihin esineistöä voitiin edustavasti asettaa esille

1990-luku

Puheenjohtajina Toini Vinha-Mustonen, Hilikka Jaakola ja Kari Tervo.

Sihteerinä Leena Manninen ja Anneli Pyy.

Museota pidettiin auki kesäkuun puolivälistä elokuun loppuun. Teemanäyttelyjä järjestettiin, postikortteja painettiin ja kotiseuturetkiä järjestettiin. Perusnäyttelyyn valmistui esihistoriasta kertova näyttely, sotkamolainen arkeologi Vesa Laulumaa asiantuntijana.

Vuonna 1992 alkoi pitäjähistoriakirjan suunnittelu. Sotkamo-seura sitoutui hankkimaan viiden vuoden aikana 100 000mk. Kunta 600 000, srk 300 000.

Kotiseutuliiton harrastusmitalit jattiin Toini Vinha-Mustoselle ja Eila Komulaiselle.

Vuonna 1995 sihteerinä aloitti Anneli Pyy, hän hoiti tehtävää kuolemaansa saakka eli toukokuuhun 2015, lähes 20 vuotta.

90-luku oli toimeliasta aikaa: historiakirjan rahoitusta hankittiin monilla tavoilla, kehitettiin museon näyttelytoimintaa, makasiinirakennuksia kunnostettiin, tehtiin kotiseutumatkoja ja värvättiin vapaaehtoisia Kiikarusniemen arkeologisiin kaivauksiin.

50-vuotisjuhlat pidettiin 26.10.1997 seurakuntatalolla ja vieraita oli 150. Ohjelma oli arvokasta ja kotiseutuhenkeä kohottavaa, juhlapuhujana Pirjo Häggman, os Vilmi.

Kotiseutuliiton harrastusmitaleilla palkittiin Erkki Tuhkanen ja Unto Korhonen. Viirejä ja kunniakirjoja jaettiin kolmellekymmenelle kotiseututyössä ansioituneelle.

1998 Sotkamo-Seuran puheenjohtajaksi valittiin Kari Tervo ja sitä pestiä hän on kunniakkaasti hoitanut ja hoitaa edelleen.

2000-2010

Kari Tervo ja Anneli Pyy

Museolla alkoi talkoo-yhteistyö Kalevalaisten naisten kanssa ja se kesti viisi kesää. He huolehtivat museon aukipidosta ja esittelystä. Oli toiminnallisia työnäytöksiä: punamultamaalin keittoa ja myyntiä, tekstiilien valmistusta, saunavihtojen sitomista ja haitarimusiikkia.

Sotkamo-Seura valmisteli julkilausuman, joka sai paljon julkisuutta. Huolen aiheena oli kirkonkylän vanhojen puurakennusten kohtalo. Rientolan, Puu-Salmelan ja Matkakoti Tikkasen tulevaisuudesta haluttiin kunnan ottavan vastuuta.

Sotkamo 100 vuotta -perinnekirjan kustansi Sotkamo-Seura ja toimitti Toini Vinha-Mustonen. Kirja oli koottu harrastajakirjoittajien teksteistä aiheena sotkamolaiset kylät, ihmiset ja tapahtumat vuosina 1900-2000.

Tuhannen kappaleen painos myytiin nopeasti loppuun. Heikki Meriläisen teosten uusintapainoksia seura piti tärkeänä, mutta rahoitusta ei löytynyt.

Museon aukipito, valvonta ja esittely järjestettiin 2006 alkaen siten, että Eläkeliiton Sotkamon yhdistys otti sen hoitaakseen ja sai siitä seuralta rahallisen korvauksen.

2010-luku

Merkittäviä ajanmukaistamisia voitiin tehdä, kun museovirastolta saatiin vuosina 2015-17 yhteensä 14.000 euron avustukset perusnäyttelyn uudistamiseen ja esineistön inventointiin, luettelointiin ja numeroimiseen. Myös kunnan vuosittaiset avustukset aukiolon valvontaan ja opastusten järjestämiseen ovat tällä vuosikymmenellä olleet merkittäviä.

Uusi 2015 aloittanut sihteeri Aila Flöjt käynnisti uudelleen kouluille suunnatut kotiseututunnit ja opastetut museokäynnit. Seuralle avattiin omat nettisivut, järjestettiin yhteislauluiltoja ja näytettiin kotiseutuelokuvia. Kotiseutuaiheiset kaikille avoimet esitelmät ovat poikkeuksetta vetäneet tuvan täyteen väkeä.

Museoon on voitu palkata kolmena kesänä erilaisten avustusten turvin museoalaan perehtynyt opiskelija kesäkuukausiksi ja näin ammatillinen ote näkyy selkeämmin. Kainuun museo on ollut merkittävä tuki.

Tuleville vuosille tullaan hakemaan avustuksia makasiinimuseon kunnostamiseksi. Varainhankinta on perustunut paitsi jäsenmaksuihin myös avustuksiin ja lahjoituksiin. Myyntituotteina ovat olleet kortit, kirjat ja vanhat koulujen opetuskuvataulut.

TULEVAA

Makasiinirakennuksista suurempi on rakennettu 1800-luvun alkupuolella ja se on peruskorjattu 1990-luvun alussa, sisätiloihin on tehty paljon muutoksia. Pienempi eli pitäjänmakasiini, rakennettu 1848, on toiminut varastona ja siksi saanut olla alkuperäisessä muodossaan. Sellaisenaan se on todella arvokas, ainoa Kainuun pitäjämäkasiineista alkuperäisessä asussaan. Siksi varsinkin sen rakennushistoriallinen selvitystyö mittauksineen ja dokumentointineen on tärkeä tehdä.

Sotkamo-seuran 70-vuotinen taival on hieno kehityskertomus. Miten sodista toipuvassa pitäjässä heräsi ymmärrys siitä, että kotiseutu on arvokas asia ja että sitä

pitää vaalia. Puhua siitä, kertoa tarinoita menneestä, kohdella vanhoja esineitä kunnioittavasti.

Sotkamo-Seurassa aktiivisesti toimivien määrä ei näiden vuosikymmenien aikana koskaan ole ollut kovin suuri. Eikä pankkitilillä ole ollut suuria summia. Vaikka vain noin 10-20 aktiivia on aina kerrallaan ollut toimivia, heidän merkityksensä on ulottunut laajalle, heillä on ollut verkostoja. Manttaalikunta ja jakokunta silloin aluksi, nyt kunta ja museovirasto.

Kaikkien menneiden vuosikymmenten kotiseutuystävien työn tuloksena uljaat makasiinirakennukset seisovat ryhdikkäinä kylän paraatipaikalla. Ja kotiseutuhenki, se elää vahvana sotkamolaisissa.

Kiitos Sotkamo-Seura!